

विभाग – १: गद्य

पठित गद्य

प्र.१ अ) पुढील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

(०८)

१) रिकाम्या जागा भरा.

२

- एका पिल्लानं तर वाघिणीच्या उडी घेतली.
- एका पिल्लानं बाजूच्या झाडीतून थेट पाण्यात उडी घेतली होती.
- एक वर्षाचा वाघांच्या अभ्यासानं आणि अनुभवानं हे ठाऊक होतं, की
- वाघीण पिल्लांच्या सुरक्षेबद्दल भलतीच असते.

“ऑऽ व्हऽऽ” अचानक नाल्याच्या पलीकडून आलेल्या या बारीक आवाजानं मी जागीच थबकलो. माझ्या अंगावर सरसरून काटा आला. एक वर्षाच्या वाघांच्या अभ्यासानं आणि अनुभवानं हे ठाऊक होतं, की हा वाघिणीचा आवाज आहे. ती या आवाजानं आपल्या पिल्लांना बोलवत असावी. अचानक पाण्यात ‘धपकन’ काहीतरी पडल्याचा आवाज आला. मी पाणवठ्याकडं पाहिलं आणि आश्चर्यानं थक्क झालो. एका पिल्लानं बाजूच्या जांभळीच्या झाडीतून थेट पाण्यात उडी घेतली होती. लगेच त्याच्या पाठोपाठ उरलेली तीनही पिल्लं धपाधप पाण्यात उतरली. आईचा आश्वासक आवाज त्यांच्या करता उत्साहाचं वारं भरणारा ठरला होता.

वाघीण रात्रीच पिल्लांना नाल्या काठच्या जांभळीच्या दाट झुडपात लपवून शिकारीसाठी गेली होती. या परिसरात दुसरे नर वाघ, बिबळा, रानकुत्री अशा पिल्लांच्या संभाव्य शत्रूंचा राबता होताच. त्यामुळं तिला ही खबरदारी घेणं आवश्यकच होतं. वाघांच्या लहान पिल्लांना इतर भक्षकांपासून खूपच धोका असतो. त्यामुळं वाघीण पिल्लांच्या सुरक्षेबद्दल भलतीच दक्ष असते. आता ती रात्रभर जंगलात फिरून पिल्लां जवळ परत आली होती. आईची हाक ऐकताच अजूनवर दडून बसलेली पिल्लं खेळकरपणे तिच्याकडं झेपावली होती. तेवढ्यात नाल्याच्या डावीकडच्या विरळ बांबूंमधून मला वाघीण येताना दिसली. ती सरळ पाण्याजवळ आली आणि वळून पाण्यात बसली. रात्रभरच्या वाटचालीनं थकून ती विश्रांती घेत होती; पण पिल्लांच्या उत्साहाला आई बघताच उधाण आलं होतं. त्यां तील एका पिल्लानं तर वाघिणीच्या पाठीवरच उडी घेतली; पण तिथून घसरल्यानं ते धपकन पाण्यात पडलं. तोंडावर पाणी उडताच वाघिणीनं मंदपणे गुरगुरून नापसंती व्यक्त केली; पण पिल्लांना त्याच्याशी काहीच देणं-घेणं नव्हतं. त्यांचा आईच्या भोवती जबरदस्त दंगाधोपा सुरू झाला.

२) आकृती पूर्ण करा.

२

- वाघिणीची पिल्लांवर गुरगुरूण्याच्या क्रियेची स्थिती
- पिल्लांना लपवून ठेवण्याची जागा
- वाघिणीचा पिल्लांना बोलवल्याचा आवाज
- पाण्यात पडल्याचा झालेला आवाज

३) व्याकरण

i) दोन अर्थपूर्ण शब्द तयार करा.

वाघिणीचा - _____

१

ii) 'भर' प्रत्यय लावून शब्द तयार करा.

अ) मण - _____ ब) हात - _____

१

४) वाघीण व तिच्या पिल्लांची भेट हा प्रसंग शब्दबद्ध करा.

२

प्र.१ आ) पुढील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती सोडवा.

(०८)

१) उताऱ्यातील पुढील संकल्पनांचा अर्थ स्पष्ट करा:

२

i) वजनाचा मार्ग भलत्याच काट्यातून जातो. ii) असामान्य मनोनिग्रह

मग मात्र मी चिडलो आणि निश्चय केला की बस्स. यापुढे उपास वजन उतरेपर्यंत उपास! मला मी काटकुळा झाल्याची स्वप्ने पडू लागली. भरल्या ताटावरून मी उठू लागलो. बिनसाखरेचा आणि बिनदुधाचाच काय: पण बिनचहाचा देखील चहा मी पिऊ लागलो. साखर पाहिली, की माझ्या अंगाचा तिळपापड होऊ लागला. केवळ फळांवर मी जगू लागलो. लिंबाचा रस तर मला अमृतासासारखा वाटू लागला. धारोष्ण दुधासाठी मी अधूनमधून अंधेरीच्या गोठ्यात जाऊ लागलो. दोरीवरच्या उड्या केवळ खालच्या मजल्यावरील मंडळींच्या 'दुष्टपणाने व आकसाने' केलेल्या तक्रारींमुळे थांबवाव्या लागल्या. दहा उड्या पाय न अडकता मारण्यापर्यंत मी पोचलो होतो. कचेरी सुटली, की मी गिरगाव रस्त्याने धावत येऊ लागलो. केवळ पौष्टिक आणि सात्त्विक आहार सुरु केला. जवळजवळ दहाबारा दिवस हा क्रम चालू होता. माझ्यातला फरक मलाच कळत होता. लहान मुले बी पेरले की रोप किती वाढले हे रोप उपटून पाहतात त्याप्रमाणे रोज संध्याकाळी काट्यावर वजन करावे असे वाटत होते मला; पण मी इच्छा दावून धरली. बरोबर एक महिन्याने मी वजन करणार होतो. एक महिनाभर तुपाचा थेंब माझ्या पोटात जाणार नव्हता. केवळ दूध! दुर्दैवाने रोज गाईचे धारोष्ण दूध मिळण्याची सोय नव्हती; पण एकूण आहारव्रत जोरात चालू ठेवले.

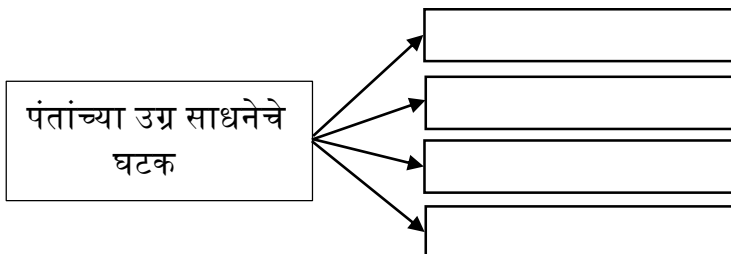
पंधरवडाभरात फक्त दोन वेळाच साखरभात झाला. एकदा सोकाजीने चोरून कोळंबीभात चारला व खालच्या मजल्यावरच्या भाऊजी पसरटवारांनी एकदा नागपुरी वडाभात पाठवला होता. एवढे अपवाद वगळल्यास भाताला स्पर्श नाही केला. त्यामुळे मुख्यतः चरबीयुक्त द्रव्ये शरीरात कमी गेली. माझा एकूण निश्चय पाहून चाळीतल्या मंडळींचे आदर दुणावल्याचे माझ्या सूक्ष्म नजरेतून सुटत नव्हते. जी मंडळी माझी, माझ्या डाएटची आणि उपासाची चेष्टा करत होती त्यांनीच "पंत, फरक दिसतो हं!" अशी कबुली द्यायला सुरुवात केली.

जनोबा रेग्यांसारख्या अत्यंत कुजकट शेजाऱ्यालाही "पंत, भलतेच काय हो रोडावलेत." असे मान्य करावे लागले. मंडळींच्या प्रशस्तीने मला भीती वाटत होती ती एकच गोष्टीची म्हणजे मूठभर मांस वाढण्याची; पण असली तुरळक तारीफ ऐकून मी चळण्यासारखा नव्हतो.

इतक्या असामान्य मनोनिग्रह आणि जिव्हानियंत्रणानंतर कमीत कमी वीस ते पंचवीस पौंडांनी तरी माझे वजन घटले पाहिजे अशी माझी खात्री होती व त्या खात्रीने मी आमच्या ऑफिससमोरच्या वजनाच्या यंत्रावर पाय ठेवला आणि आणेली टाकून तिकीट काढले. महिन्यापूर्वी याच यंत्राने माझे वजन एकशे एक्याऐंशी पौंड दाखवले होते. एक महिन्याचा उपास, निराहार, शास्त्रोक्त आहार, दोरीवरच्या उड्या इत्यादी उग्र साधन केल्यावर आज तिकीटावर वजन.....

मिनिटभर माझा विश्वासच बसेना. एकशे व्याणव पौंड आणि भविष्य होते: 'आप बहुत समझदार और गंभीर है!' हल्ली मी वजन आणि भविष्य या दोन्ही गोष्टींची चिंता करायचे सोडून दिले आहे आणि विशेषतः डाएटच्या आहारी तर या जन्मात जाणार नाही. छे, छे, वजनाचा मार्ग भलत्याच काट्यातून जातो.

२) आकृती पूर्ण करा:

२

- ३) व्याकरण १
 i) संधी सोडवा. अ) दुर्दैव ब) मनोनिग्रह
 ii) अनेकवचन लिहा. अ) स्वप्न ब) बी १
 ४) तुम्हांला सर्वात आवडलेला विनोद कोणता? तो का आवडला ते स्पष्ट करा. २

अपठित गद्य

प्र.१ इ) पुढील उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती सोडवा. (८)

१) चौकटी पूर्ण करा.

- i)

मातृभूमीच्या स्वातंत्र्यासाठी त्याग करणारे
--

 ii)

आक्रमणाचा आघात झेलण्यासाठी तरुणांनी हे केले

 २

कोण्या एका देशात म्हणे लढाई सुरु झाली. त्या देशावर दुसऱ्या एका देशाने आक्रमण केले. आक्रमणाचा प्रतिकार करण्यासाठी सारे राष्ट्र सिद्ध झाले. हा परक्या आक्रमणाचा आघात झेलण्यासाठी राष्ट्रातले अनेक तरुण पुढे सरसावले. लष्करात भरती झाले. रणांगणावर ते शत्रूशी प्राणपणाने झुंजू लागले. राष्ट्रातले स्त्री - पुरुष नागरिकही मातृभूमीच्या स्वातंत्र्यासाठी त्याग करण्यास मागे राहिले नाहीत. आपल्याजवळ जे काही आहे, ते देण्यासाठी सारेजण पुढे सरसावले. कारखान्यातील कामगार दिवस-रात्र घाम गाळून आवश्यक त्या वस्तूंचे उत्पादन वाढवू लागले. शेतकरीही खूप काम करू लागले. धनिकांनी द्रव्य दिले. श्रमिकांनी श्रम दिले. स्त्रियांनी अंगा खांदयावरचे दागिने उतरवून दिले. तरुण विद्यार्थिनींनी रस्त्यारस्त्यावरून बूट पॉलिश करून निधी जमवला.

राष्ट्रासाठी देण्याची वृत्ती सगळ्या देशभर लाटेसारखी उचंबळून आलेली होती. असणारे देत होते. पण जवळ काहीच नसणारा एकजण मात्र तळमळत होता. तो फूटपाथवर राहत होता. त्याला घरदार नव्हते. पण राष्ट्र होते. देशातील असंख्य माणसे देत असताना आपण मात्र काहीच देऊ शकत नाही, या असहाय्यतेने तो तळमळत होता. तडफडत होता. त्याने कुठेतरी ऐकले देशाला आज जशी धन धान्याची गरज आहे, तशीच रक्ताचीही आहे. त्याने आपल्या शरीरातील रक्त दिले. आपल्या देशबांधव जवानांसाठी त्याने रक्त दिले.

- २) एका वाक्यात उत्तरे लिहा. २
 i) धनिकांनी राष्ट्रासाठी काय दिले?
 ii) कारखान्यात कामगार काय करू लागले ?
 ३) व्याकरण १
 i) विरुद्धार्थी शब्द लिहा अ) वृद्ध × ब) रात्र × १
 ii) दोन अर्थपूर्ण शब्द तयार करा. :- कामगारवर्ग - १
 ४) तुमची शाळेत एखाद्या पदावर झालेली नियुक्ती व केलेल्या कार्याचा अनुभव लिहा. २

प्र.२ अ) कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

(८)

१) चौकटी पूर्ण करा.

i) { रंग कशाचे आहेत }

ii) (काळी आई जगण्यासाठी अपेक्षित कार्य)

२

देशी झाडे
रुजवणे

<p>फुलाफुलांचे दाट ताटवे, जिथे पोचते दृष्टी रंग मजेचे, रंग उदयाचे, जपून ठेवू सृष्टी... धान्य देईना संगणक हा, काळी आई जगवू मातीमध्ये जे हात राबती, तयांस देऊ पुष्टी... रंग मजेचे, रंग उदयाचे उधळू, फेकू बिया डोंगरी, रुजतील देशी झाडे गच्च मजतील राने, होईल आभाळातून वृष्टी... रंग मजेचे, रंग उदयाचे</p>	<p>डोंगरातून वाहात येते, खळाळते हे पाणी फेनधवलशा तुषारांमध्ये, राहाल कैसे कष्टी? रंग मजेचे, रंग उदयाचे मिळेल पैसा, मिळेल दौलत, यंत्रांच्या संगती आभाळाच्या छत्राखाली, एक अनोखी तुष्टी... रंग मजेचे, रंग उदयाचे हिरवी हिरवी मने भोवती, किती छटा हिरव्याच्या गर्भरिशमी सळसळण्याच्या जगास सांगू गोष्टी... रंग मजेचे, रंग उदयाचे</p>
---	--

२) खालील संकल्पना स्पष्ट करा.

२

अ) आभाळाचे छत्र - ब) गर्भरिशमी सळसळणारे जग -

३) धान्य देईना संगणक हा, काळी आई जगवू

२

मातीमध्ये जे हात राबती तयास देऊ पुष्टी

वरील ओळींचे भावसौंदर्य स्पष्ट करा :-

४) वसुंधरेचे हिरवेपण जपण्यासाठी उपाय सुचवा.

२

प्र.२ आ) पुढील कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील मुद्द्यांना अनुसरून कृती सोडवा.

(८)

i) हिरवंगार झाडासारखं ii) योगी सर्वकाळ सुखदाता

अ) प्रस्तुत कवितेचे कवी / कवयित्री लिहा.

१

ब) कवितेचा काव्यसंग्रह कोणता?

१

क) कवितेतून व्यक्त होणारा भाव व्यक्त करा.

१

ड) कवितेचा रचनाप्रकार कोणता ते लिहा?

१

प) कवितेतून कोणता संदेश मिळाला?

२

फ) कवितेची मध्यवर्ती कल्पना स्पष्ट करा.

२

प्र.२ इ) खालील ओळींचे रसग्रहण करा.

(४)

दोन दिवस वाट पाहण्यात गेले, दोन दुःखात गेले.

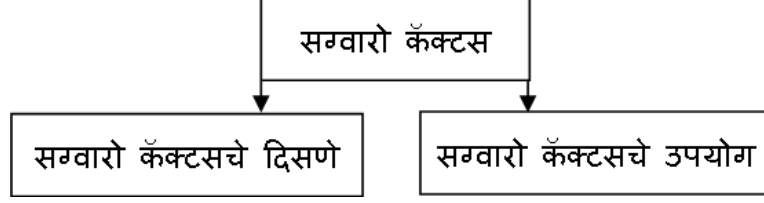
हिशोब करतो आहे किती राहिलेत डोईवर उन्हाळे.

विभाग - ३: स्थूलवाचन

प्र.३ पुढीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा.

(६)

- १) वाळवंटी प्रदेशातील झाडांना काटे असण्याची कोणकोणती कारणे असावीत, असे तुम्हाला वाटते ते लिहा.
- २) 'पाणी हेच जीवन !' या विधानासंबंधी तुमचे विचार लिहा.
- ३) टिपा लिहा.

विभाग - ४: भाषाभ्यास

प्र.४ अ) व्याकरण घटकांवर आधारित कृती.

१) तक्ता पूर्ण करा:

२

अ. क्र	सामासिक शब्द	विग्रह	समासाचे नाव
१)	मिसळपाव	_____	_____
२)	यथामती	_____	_____

२) पुढील उदाहरण वाचून सूचनेप्रमाणे उत्तरे लिहा.

२

तुझा रंग पावसाळी नभापरी सावळा आहे.

वरील उदाहरणातील - i) उपमेय - ii) उपमान - iii) साम्यवाचक शब्द - iv) अलंकार -

३) कंसात दिलेल्या सूचनेनुसार वाक्य बदलून पुन्हा लिहा.

२

(i) विजयी हो ! (विधानार्थी करा)

(ii) मी आपल्या सेवेसाठी आलो असतो. (प्रश्नार्थी करा)

४) पुढील शब्दांचे सामान्यरूप लिहा.

२

(i) वर्ग - (ii) घोडा -

५) खालील वाक्यप्रचारांचा अर्थ लिहून वाक्यात उपयोग करा.

२

(i) अंगाचा तिळपापड होतो. (ii) पारंगत असणे.

प्र.४ आ) भाषासौंदर्य

१) शब्दसंपत्ती

१

i) समानार्थी शब्द लिहा.

अ) आज्ञा - ब) वन -

ii) शब्दसमूहासाठी एक शब्द लिहा.

१

अ) मातीपासून भांडी बनवणारा. ब) नदीवरील पाणी अडविण्यासाठी बांधलेला बंधारा

iii) एका शब्दाचे अनेक अर्थ लिहा.

१

□ ----- सूर्य ----- □

iv) शब्दांतील अक्षरांपासून दोन अर्थपूर्ण शब्द बनवा.

१

वडगावला

२) खालील वाक्यातील चुकीचे शब्द लेखननियमानुसार लिहून वाक्य पुन्हा लिहा.

२

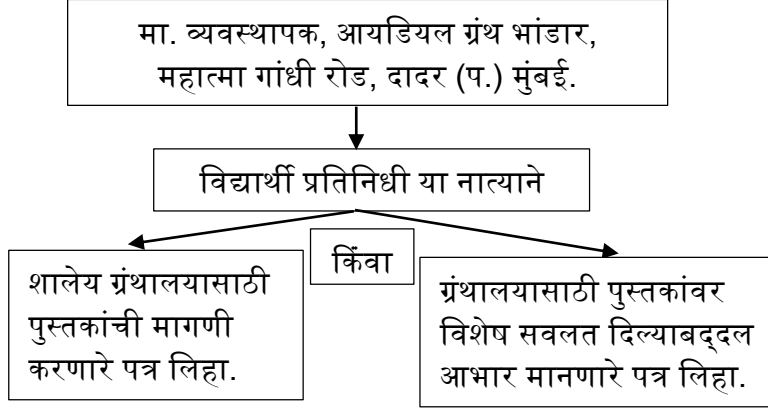
i) अशी भावना ते माझ्यामध्ये निर्माण करत. ii) अब्दूल तपोवनला आला तेव्हा कार्यकरम सुरु होता

- ३) पुढील विरामचिन्हांची नावे लिहा. २
 i) " _____ ii) ! _____ iii) ? _____ iv) ; _____
- ४) खालील शब्दांना पारिभाषिक शब्द लिहा. १
 i) Train - ii) Footprint -
- ५) शब्दात येणाऱ्या शेवटच्या अक्षरावरून शब्द साखळी बनवा. १
 i) उत्सव -

विभाग - ५: उपयोजित लेखन

प्र.५ अ) पत्रलेखन

१)

५

२) सारांशलेखन

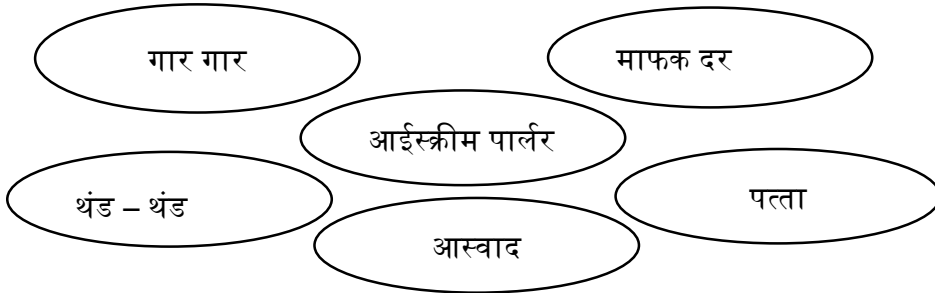
विभाग - १ मध्ये विभागातील प्र.१ इ मधील अपठित उताऱ्याचा १/३ एवढा सारांश तुमच्या शब्दांत लिहा.

५

प्र.५ आ) पुढील कृती सोडवा.

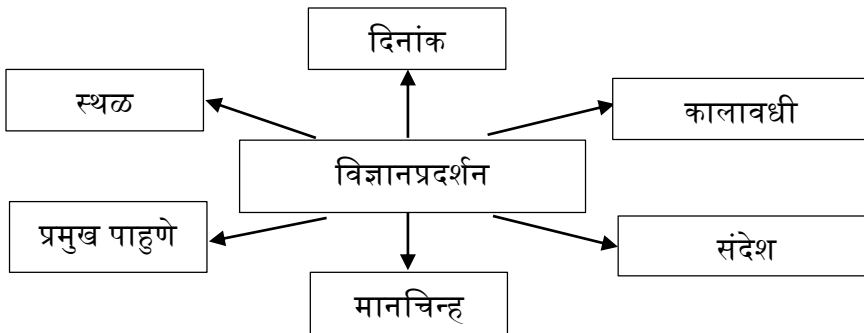
१) खालील शब्दांचा आधार घेऊन आकर्षक जाहिरात तयार करा.

६

२) तुमच्या शाळेत भरविण्यात आलेल्या विज्ञान प्रदर्शनाचा वृत्तांत लिहा.

६

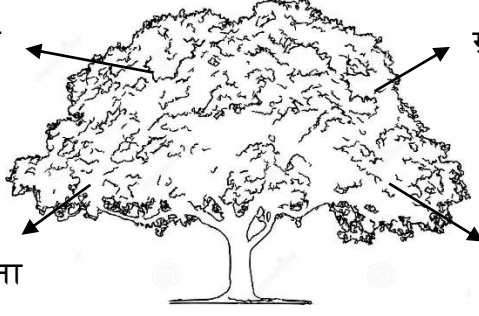
प्र.५ इ) पुढील लेखनप्रकारांपैकी कोणतीही एक कृती सोडवा. (शब्दमर्यादा १०० ते १२० शब्द)

८

१) झाड बोलू लागले तर.....

एका झाडाखाली बसणे

ग्रीष्मावकाश सुरु

त्याच्यामुळे लोकांना
होणारे फायदे

माणसाचा स्वार्थीपणा

२) निबंध लिहा.

स्वच्छ भारत. सुंदर भारत

